

Awater (1934) – Martinus Nijhoff

Awater

‘ik zoek een reisgenoot’

Wees hier aanwezig, allereerste geest,
die over wateren van aanvang zweeft.

Uw goede oog moet zich dit werk toe keren,
het is gelijk de wereld woest en leeg.

Het wil niet, als geheel een vorige eeuw,
puinhopen zien en zingen van mooi weer,
want zingen is slechts hartstocht van een zweer
en nimmer is, wat ook, ooit puin geweest.

Een eerste steen ligt nauwelijks terneer.

Elk woord vernieuwt de stilte die het breekt.

Al wat geschiedt geschiedt nog voor het eerst.

Geprezen! Noach bouwt, maar geen ark meer,

En Jonas preekt, maar niet te Ninive.

Ik heb een man gezien. Hij heeft geen naam.

Geef hem ons aller vóórnaam bij elkaar.

Hij is de zoon van een vrouw en een vader.

Zodra de rode zon is opgegaan

gaat hij de stad in. Hij komt langs mijn raam.

De avond blauwt, hij komt er weer vandaan.

Hij werkt op een kantoor, heet daar Awater.

Zie hem. Hij is bekleed met kemelhaar

geregen door een naald. Zijn lijf is mager

gespijst met wilde honing en sprinkhanen.

Niemand heeft ooit hetgeen hij roept verstaan.

Het is woestijn waar hij gebaren maakt.

Hij heeft iets van een monnik, een soldaat,
maar er wordt niet gebeden, niet geblazen,
wanneer men op kantoor het boek opslaat.

Men zit als in een tempel aan een tafel.

Men schrijft Arabisch schrift met Italiaans.

In cijfers, dwarrelend als as omlaag,
rijzen kolommen van orakeltaal.

Het wordt stil, het wordt warmer in de zaal.

Steeds zilter waait dun ratelend metaal.

De schrijfmachine mijmert gekkepraat.

Lees maar, er staat niet wat er staat. Er staat:

‘O moeder, nooit zult gij de bontjas dragen
waarvoor elk dubbeltje werd omgedraaid,
en niet meer ga ik op mijn vrije dagen

met een paar bloemen naar het hospitaal,
maar breng de rozen naar de Kerkhoflaan...'

Dit staat er, en Awater's strak gelaat
geeft roerloos zijn ontroering te verstaan.

Hoe laat is het? Awater's hoofd voelt zwaar.

De telefoon slaapt op de lessenaar.

De theekopjes worden teruggehaald.

De klok tikt, tikt, slaat, tikt tot half-zes slaat.

De groene lampen worden uitgedraaid.

Vandaag, toen ik voor 't raam de bloemen goot,
is het voornemen in mij opgekomen

Awater te gaan halen van kantoor.

Ik heb sinds mijn broer stierf geen reisgenoot.

Als men een vriend zoekt, is het doodgewoon
dat men eerst ziet of men bij hem kan horen.

Vanavond volg ik dus Awater's spoor,

ik kijk de kat, zo men zegt, uit de boom,
en morgen, gaat het goed, stel ik mij voor.
Zo sta ik bij de hoge stoep. Ik schroom.
Het slaat half-zes. De tijd wordt eindeloos.
De straat wordt door voorbijgangers doorstroomd.
In elke schaduw wordt een licht ontstoken,
makend, al dwalend, omtrekken in rook.
O broeder in den hemel, wees hier ook.
Bescherm mij, dat mijn schim geen licht vertoont.
Bewaar mij ongezien en ongehoord. -
Opeens Awater. Van een overloop
zie ik hem komen, knipperend met 't oog.
Geen sterveling, geen stad, geen avondrood
bestaat voor hem. Hij komt gesneld van boven,
zandstenen trappen af langs slangen koper.
Hij ziet, schijnt het, een horizon, een zoom

waaruit ononderbroken weerlicht gloort.

Het is alsof hij hoort waarvan hij droomt

en de plek ziet waar hij te vinden hoopt,

zo snelt hij langs me, en ik voel mij doorboord.

Hij loopt haastig de vestibule door.

Hij hangt een sleutel op het sleutelboord.

Een droge distel doet zich aan hem voor,

hij grijpt zijn stok, hij wandelt fluitend voort.

Hij dekt zich, ik echter ontbloot het hoofd:

Wees hier, nogmaals, gij die op hoogten woont

zo onbewoonbaar als Calvario.

De straten zijn met asfalt geplaveid.

Ik merk dat de echo, die mij uitgeleide

deed door de hall met tegels, buiten zwijgt.

De stad verleent de voet geluidloosheid.

Een rij auto's glijdt karavaansgewijs
met zacht gekraak van leer aan ons voorbij.
Awater is mij reeds vooruitgeïld.
Ja, ja, 't schijnt waar te zijn, hij wil op reis.
Hij staat stil voor het modemagazijn.
Ik zie dat hij naar een gezelschap kijkt
van poppen die met plaids en verrekijkers
legeren aan de oever van de Nijl
gelijk uit pyramide en palmboom blijkt.
O Awater, ik weet waarvan gij peinst,
iets verder, bij de plaat der scheepvaartlijn
waarop een Bedouï'n in de woestijn
een schip begroet dat over zee verschijnt,
en, weer iets verder, bij het bankpaleis
waar 'vreemd geld' genoteerd staat in de lijst.
Zo gaan wij samen langs de winkelschijnsels.

Eensklaps is hij verdwenen in een zijstraat.

Een deurbel klinkt. Daar moet hij binnen zijn.

Er staat geschreven: scheren en haarsnijden.

Het klein vertrek met kasten aan weerszij

lijkt door de sterke geur van allerlei

parfumerie-artikelen nog kleiner.

Awater - ik moet zeggen, ik ben blij

dat ik hem zie, ik was hem bijna kwijt, -

zit in een mantel van gesteven lijnwaad

voor de wastafel van wit porcelein.

De kapper doet zijn werk, en ik zet mij

als wie zijn beurt wacht, op een stoel terzijde.

Nooit zag ik Awater zo van nabij

als thans, via de spiegel; nooit scheen hij

zo nimmer te bereiken tegelijk.

Tussen de flessen, glinsterend verbrijzeld,

verrijst hij in de spiegel als een ijsberg

waarlangs de gladde schaar zijn snavel strijkt.

Maar het wordt lente, en terwijl wijd en zijd

de damp hangt van een bui die overdrijft

ploegt door het woelend haar de kam de scheiding.

Dan neemt Awater van de kapper afscheid

en ik volg hem op straat, werktuigelijk.

Het toeval neemt een binnenweg naar 't doel.

Moest het, dat Awater belanden moest

in het café waar ik kwam met mijn broer?

Het moest, en hij zit zelfs in onze hoek.

Ik zet mij ergens anders. Plaats genoeg.

De kelner kent me. Hij weet wat ik voel.

Hij heeft mijn tafeltje al tweemaal gepoetst.

Hij blijft, met in zijn hand de witte doek,

geruime tijd staan zwijgen naast mijn stoel.

‘De tijden’ zegt hij ‘zijn niet meer als vroeger.’

Ik weet dat hij ook aan mijn broer denkt, hoe
met zijn hond aan de ketting en zijn hoed

iets achterover op, hij binnenwoei

en 't hele zaaltje vulde met rumoer.

Hier ligt hetzelfde zand nog op de vloer,

dezelfde duif koert in zijn kooi als toen.

Oei, zei de wind, voort, voort! Zo is het goed.

Wie is dat? zeg ik daar 'k iets zeggen moet.

En hij, wetend terstond op wien ik doel:

‘Iemand die voor het eerst de zaak bezoekt.’

Dan trekt hij van 't buffet het hekje toe.

In 't water worden glazen omgespoeld. -

Wat is 't dat in zijn zak Awater zoekt?

Het is een boekje van marocco groen.

Het is een schaakspel nu hij 't opendoet.

Awater's ogen kijken koel en stroef.

Zijn hand, op tafel trommelend, schenkt moed
aan het visioen dat door zijn voorhoofd woelt.

Een sneeuwvlok dwarrelt tussen droppen bloed.

Het spel wordt tot een nieuw figuur gevoegd.

Zijn glas, vóór hem, beslaat onaangeroerd.

De cigaret die in de asbak gloeit
maakt een stokroos die langs 't plafond ontbloeit.

Hij zit volstrekt alleen en ongemoeid.

Hij heeft wat een planeet heeft en een bloem,
een innerlijke vaart die diep vervoert.

Nu drinkt hij het glas leeg en sluit het boek.

Hij krijgt, nu hij stil voor zich kijkt, iets droevigs.

Hij kijkt mijn kant uit, zodat ik vermoed
dat hij mij roept als hij de kelner roept.

Maar neen, hij rekent af, ik ook, en spoedig
gaan wij weer samen door het straatgewoel.

Elektrisch licht dat langs de gevel schiet
schrijft ieder ogenblik de naam opnieuw
van 't restaurant, en een dubbele file
mensen gaat in en uit langs de portier
die de toegang van draaiend glas bedient.

Terwijl wij binnentreden klinkt muziek.

Awater blijkt bekendheid te genieten.

Waar hij langs komt wordt naar hem omgezien.

‘Wat?’ zegt iemand ‘kent u Awater niet?’

Ik meen, hij is accountant of zo iets.

Ik ken hem, maar ik ken hem niet intiem.

Sommigen zeggen, 's avonds leest hij Grieks,

maar anderen beweren het is Iers.’ -

Er is intussen iets zeer vreemds geschied.

Een heer die zich op 't podium verhief

zegt dat hij Awater zijn plaats aanbiedt.

'Ik spreek' zegt hij 'uit naam van allen hier.

Wij hebben tussen ons een groot artiest.'

Awater, met gebaren naar 't servies,

wil zeggen dat hij van de eer afziet

en liever had dat men hem eten liet.

In de biljardzaal staakt men een serie.

Het wordt doodstil. Boven schaart men nieuwsgierig

zich langs de balustrade der verdieping.

Het schroefblad van de ventilator wiekt.

Dan staat Awater op en zingt zijn lied:

- Steeds troostte ze, steeds heeft zij als ik sliep

mij met haar liefelijke komst beziend,

de aanbedene; thans kwam ze en heeft vernield

de laatste steun die mijn verlies zich schiep.

Zij was, toen 'k haar ontwaren ging, in diep

met schrik vermengd verdriet terneergeknield;

ik hoorde dat zij mij geloof voorhield

maar zonder dat het hoop of vreugde opriep:

‘Herinnert ge u dien laatsten avond niet’

sprak ze ‘toen ik uw tranen heb ontzien

en zonder meer de wereld achterliet?

Ik kon, noch wilde ik, melden u sindsdien

hetgeen ik thans u te verstaan gebied:

niet hopen mij op aarde ooit weer te zien.’

Awater zwijgt. Hij verstijft tot graniet.

Men applaudisseert, werpt met serpentines.

Awater, als een pop, als een pop die

te zwaar is voor zijn eigen mechaniek,

waggelt den uitgang toe dwars door 't publiek.

Er wappert nog een smalle strook papier

hem langs de rug. Ik volg hem op de hielen.

Ik zorg - want het is stil en de straat nauw -
gelijke tred met Awater te houden.

Zo hoort hij niet dat iemand hem bijhoudt.

Mijn bezorgdheden worden menigvoud:

er ligt post thuis, ik heb aan de werkvrouw

nog niet gezegd dat ik op reis gaan zou,

mijn raam staat aan, er brandt vuur in de schouw,

ik heb niets bij me, wat doe ik überhaupt

op reis te gaan. - De vlieger aan zijn touw

tuimelt en stijgt: telkens slaat mijn benauwdheid

in vaster blijdschap om: wat zou 't, wat zou 't!

Zo voer ik, het hoofd diep gebogen houdend,

met mijzelf het beslissend onderhoud.

De straat wordt breder. Uit bomen druipt dauw.

Recht voor ons uit ligt het stationsgebouw.

Zou men hier middernacht een meeting houden?

't Is stampvol op het plein. Tussen flambouwen
staat op een ruw getimmerte van hout
in haar heils-uniform, een jonge vrouw.

Toeristen met rugzakken op de schouders,
kinderen, vrouwen, arbeiders, hun blauw
werkpak nog aan, staan onder de toeschouwers.

'Wij leven' zegt zij 'heel ons leven fout.'

Awater, die de pas heeft ingehouden,
kijkt naar mij om als kent hij mij van ouds.

Maar waar? in een tram? in een schouwburgpauze?
zo vraagt de blik waarmee hij mij beschouwt,
terwijl hij - want het waait - zijn hoed vasthoudt.

Wind, spelend met haar haar, legt langs de mouw
der heilssoldaat een losse knoop van goud.

'Liefde' zegt zij, 'wordt nooit vergeefs vertrouwd.'

Awater blijft, ik loop door, en zo gauw

of ik de trein zag die ik halen wou.

De stoker werpt steenkolen op het vuur.

De machinist staat leunend uit te turen.

Buiten de kap, boven de rails-figuren,

beginnen de signalen hun prelude.

De klok verspringt van minuut naar minuut.

Weer roept zij, de locomotief; voortdurend

roept zij, roepend dat het te lang reeds duurt.

Haar zuil van zuchten wordt een wolkenkluwen.

Maar denk niet, dat zij zich bekreunt om u,

de Oriënt Express; nog minder deelt ze uw jubel

als gij plaatsnamen ziet in een schriftuur

die de eerste klank is van het avontuur.

Zij kent in haar reisvaardigheid geen rücksicht.

Wat voor hoop gij ook koestert of wegduwt,

nogmaals, het deert haar niet; zelfs voor de illusie
een reisgenoot te hebben is ze immuun.

Dat gij, geheel alleen, u in haar luxe
beklemd voelt, 't raampje neerlaat, en zelfs nu
't perron nog afblijkt; of dat gij het puurst
geluk smaakt dat voor het individu
is weggelegd: te weten, 'k werd bestuurd,
't is niet om niet geweest, ik was geen dupe, -
geprezen! - 't laat haar koud. Zij ziet azuur.

Van schakels is haar klinkende ceintuur.

Zij zingt, zij tilt een knie, door stoom omstuwd.

Zij vertrekt op het voorgeschreven uur.

Utrecht 1934
